

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Społeczno-Ekonomiczny

Instytut Nauk Socjologicznych

Mgr Marek Duda

Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju regionu: Analiza ewaluacyjna Programów INTERREG w województwie podkarpackim

praca doktorska napisana pod kierunkiem Prof. ucz. dr. hab. Piotra Zawady

Streszczenie

Niniejsza praca doktorska poświęcona jest tematyce kapitału społecznego jako jednego z kluczowych predyktorów rozwoju regionu, a co szczególnie istotne – zawiera analizę ewaluacyjną programów INTERREG w województwie podkarpackim i tym samym stanowi próbę rozszerzenia dotychczasowego dorobku teoretyczno-metodologicznego w tym zakresie. Dorobek teoretyczny stanowiący fundament koncepcyjny pracy, ze względu na swoją obszerność i wielowątkowość, został zaprezentowany w formie syntetycznej, tak aby podkreślić znaczenie kapitału społecznego dla rozwoju społeczeństwa.

Dysertacja składa się z części teoretyczno-metodologicznej i empiryczno-ewaluacyjnej. Punktem wyjścia analizy jest określenie ram definicyjnych kapitału społecznego oraz jego istoty. Na podstawie literatury przedmiotu dokonano konceptualizacji kapitału społecznego w ujęciu socjologicznym oraz ekonomicznym, a następnie zaprezentowano rolę jaką odgrywa aktywność obywatelska w rozwoju kapitału społecznego. Pojęcie kapitału społecznego znajduje zastosowanie w różnorodnych analizach odnoszących się do różnych sfer życia społecznego. Wraz z popularyzacją koncepcji kapitału społecznego w naukach społecznych, problematyka ta stała się również przedmiotem dociekań interdyscyplinarnych socjologów, ekonomistów i politologów. W pracy został omówiony również drugi, bardziej operacyjny, element części teoretycznej pracy: aspekt rozwoju regionalnego jako efektu oddziaływania kapitału społecznego. Rozwój regionalny jest procesem wielowymiarowym, polegającym na transformacji czynników i zasobów regionalnych w dobra i usługi dla ludności. Zwiększenie oddziaływania kapitału społecznego i poprawa dobrostanu społecznego stanowią podstawę podniesienia standardu egzystencji mieszkańców regionu, bowiem wzrost ekonomiczny poziomu życia gospodarstw domowych wpływa bezpośrednio na rozwój społeczny, który jest

integralną częścią rozwoju regionu. Szczególnie duże znaczenie dla rozwoju regionu mają wysokie kwalifikacje zatrudnionych oraz całościowo pojmowana infrastruktura. Badania nad związkami kapitału ludzkiego i społecznego, powiązane z rozwojem regionalnym, mają bardzo ważny wymiar praktyczny. Odkrycie rozwojowej roli kapitału ludzkiego i społecznego otwiera, według badaczy (Fukuyama, Sztompka), nowe możliwości dla społeczności lokalnych, w tym na perspektywy konstruowania nowych strategii rozwojowych opartych na kapitale ludzkim i społecznym.

W kolejnej części pracy dokonano przedstawienia funduszy strukturalnych dotyczących Europejskiej Współpracy Terytorialnej jako instrumentu polityki regionalnej Unii Europejskiej. Pracom nad kwestiami definicyjnymi regionu jako podmiotu polityki regionalnej oraz polityki regionalnej Unii Europejskiej towarzyszyła analiza dynamiki rozwoju idei spójności społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej wraz z przeglądem instrumentów polityki spójności w latach 2007–2013 i 2014–2020. Rozdział drugi zawiera ponadto opis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Należy podkreślić, iż zasadniczym celem polityki regionalnej jest podnoszenie poziomu rozwoju obszarów słabiej rozwiniętych, zwłaszcza o naturalnie niekorzystnym położeniu geograficznym, takich jak: obszary oddalone, góryste, słabo zaludnione. W praktyce udzielanie pomocy finansowej regionom najuboższym powinno służyć trwałej przebudowie ich struktury gospodarczej, tak aby powstały warunki dla ich samodzielnego wzrostu.

W trzecim rozdziale dokonano porównania kapitału społecznego w województwie podkarpackim w zestawieniu z innymi regionami Polski. W tym celu zinterpretowano znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju regionu, ukazano stopień aktywności obywatelskiej ze szczególnym uwzględnieniem uczestnictwa w wyborach oraz w działaniach organizacji społecznych. Przywołane zostały statystyki dotyczące zaufania i bezpieczeństwa, a zaufanie zostało przedstawione jako element kapitału społecznego. Kolejno zdefiniowano i zarysowano za pomocą wskaźników statystycznych: stosunek do wiary, ogólne zadowolenie z życia, zasięg ubóstwa wraz z wykluczeniem społecznym oraz nierówności społeczne.

Część konceptualizacyjna poprzedziła część empiryczną pracy. Operacjonalizując badanie własne, przedstawiono problem badawczy, będący emanacją analiz teoretycznych, przedstawiono metody gromadzenia danych i wyniki badań oraz interpretację danych. Do badania wybrana została metoda ilościowa. Respondent na poszczególne pytania zawarte w postaci kafeterii, itemów i skal odpowiadał elektronicznie (badanie CAWI) lub w przypadku braku responsu telefonicznie (badanie CATI). Ogółem zbadano n=118 respondentów.

Zrealizowano badanie pełne, obejmujące wszystkie jednostki spełniające koniunkcję cech, czyli beneficjentów projektów realizowanych w ramach Programu INTERREG w województwie podkarpackim. Logika badania pełnego, a nie bazującego na losowej, reprezentacyjnej próbie, jest wynikiem możliwości dotarcia do kwalifikowanej populacji, co w badaniach ewaluacyjnych jest nader częste, natomiast w badaniach *sensu stricto* socjologicznych unikalne. Kompletność badania wyrugowała z procesu analizy konieczność stosowania wag analitycznych, a tym bardziej statystycznych technik imputacji danych.

Do badania „Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju regionu: analiza ewaluacyjna programów INTERREG w województwie podkarpackim” wybrana została metoda pomiaru pośredniego, która charakteryzowała się tym, że kwestionariusz ankietowy trafił bezpośrednio do rąk respondenta. Respondent na przedstawione w kwestionariuszu zagadnienia odpowiadał telefonicznie lub elektronicznie. Realizowane badanie było badaniem pełnym, gdyż obejmowało wszystkie jednostki w danej zbiorowości, czyli wszystkich beneficjentów projektów realizowanych w ramach Programu INTERREG w województwie podkarpackim.

Motywy podjęcia tematu pracy były racje subiektywne związane z zainteresowaniami autora pracy od wielu lat zajmującego się zawodowo programami INTERREG i realizacją projektów wywierających wpływ na rozwój regionów, w tym województwa podkarpackiego. Realizacja celu głównego prowadzona była w oparciu o pogłębioną analizę literatury, analizę źródeł wtórnych, a nade wszystko w oparciu o badania własne. Niniejsza dysertacja stanowi nie tylko próbę wypełnienia przestrzeni poznawczej dla nauk socjologicznych, lecz także w warstwie pragmatycznej może stanowić istotne źródło informacji dla regionów zainteresowanych realizacją projektów w ramach Programów INTERREG.

